

Herolden

Juni 2009

Ärgang 13 Nummer 2

Foto Lena Mühlig

Udgivet af:

**Vennekredsen ved
Bornholms Middelaldercenter**

Stangevej 1.

Gudhjem.

Tlf. 56 49 83 19

Mail-adr.: www.bmc-vennekreds.dk

Redaktion:

Ole Boyer Pedersen 56 49 81 41

Bjørn Ørding-Thomsen 56 47 01 12

Ansvarshavende:

Niels Erik Rasmusen 56 49 83 19

Indlæg til Herolden:

herolden@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Herolden udkommer 4 gange om året.

Ca. den 1/3, 1/6, 1/9 og 1/12

Deadline er den 15. i måneden før udgivelsen.

Oplag ca. 350

Indhold

- 3 Nyt fra centret
- 6 Hvidt broderi til kapellet
- 8 Den nye galge
- 11 Københavns Bymuseum
- 12 Hvem var Bernhard af Clairvaux
- 16 Nordisk samarbejde.....
- 19 Tidlige universiteter
- 20 En forræderisk ærkebisp
- 24 Gode bøger
- 25 Nyt fra lavene
- 27 Vennekredsen og lavene

*Hvor der ikke er anført navn på fotografen,
er billederne taget af redaktionen.*

Åbent mandag-fredag kl. 8.30-17.00

Bjarne Kalf Hansen ApS
V/aut. El-installatør Thomas Frigaard
Godthåbsvej 45 · 3751 Østermarie
Telefon 5647 0357
Mail: info@bjarno.dk
www.bjarno.dk

Professionelt El-Samarbejde

Nyt fra centret

Af Lena Mühlig

Nye guider

Der er blevet ansat 8 nye guider til skoletjenesten, og i løbet af foråret har de gennemgået et kursus i historisk formidling på Centret. Det er nogle engagerede mennesker, mange af dem med forskellige spændende interesser og baggrund, f.eks. i de musiske fag, som de gerne vil uddybe i den daglige formidling. Vi glæder os til nye indfaldsvinkler og ser frem til et godt samarbejde.

Markedet

Så er vi ved at være der: De sidste brikker omkring markedet er ved at falde på plads, opgaverne til de frivillige er blevet fordelt, der er truffet aftaler med grupper og bodholdere, programmet er færdigt (se det på BMC's hjemmeside – ret til ændringer forbeholdes ; -) og vi ser frem til to dejlige uger sammen med jer alle sammen til juli!

Her er aktørerne: Art of Action, Black Joke Company, Bornholms Rovfugleshow, Burgenda, Compagnie de Vignolles, Die Klopffechter, Elsebet Rævepels, Falsterpiben, Flotsam & Jetsam, Gavn, Griffen, Hafn, Jessie Reedtz Adamsen, Krapyl, Maria Snickars, Maximus Heraticus, Michal Zelazo CITY, Omni Varietas, Phalaocrocorax Carbo, Sankt Sebastians Gilde, Scherbelhausen, Tot Langfinger, Trup Ting-Tang, Umbra, Vagando.

Og bodeholderne: Ane Odgaard, Britta Poulsdatter, Cezar, Den Døde Drage, Dorritt Grønager, Dragtmageren, Else Nordenkjær, Fleron Læ-

der, Helle Pfeiffer, Jan Hansen, Joanna Polanska, Kovex-Ars Ltd., Krokens Sadelmakeri, Lone Kjeldsen, Lone Køje, Michael Nielsen, Mike og Vibeke, Paulina Wdowczyk, Pipperne, Thomas og Andrea Peemöller, Tatjana Pohl, Quadrex Kft., Saga Gruppen, Sampo Rügen, Sattlerei Müller, Sten Ekström, Ulfberht Historisk Tatovering, Værfeldtsgård, Zenney Peleg.

Frivillige

Vi har fået rigtig mange gode tilmeldinger af frivillige til markedet. Især til uge 30 mangler vi dog ca. 10 frivillige til følgende opgaver:

Kroteltet, Børneområdet, Kiosken, Serviceholdet, Sild- og Pandekageboden – så alle jer fra Vennekredsen, der ikke har nået at tilmelde jer endnu, - I kan nå det endnu! Vær sød at skynde jer ind på hjemmesiden eller ringe til kontoret på 56 49 83 19, så vi kan afslutte denne del af planlægningen!

Nye indslag på markedet

Der kommer en del helt nye indslag til årets marked, som vi ser meget frem til: Som noget helt nyt har vi i år valgt et middelalderteaterstykke, udført af

Nils Ebbesen

professionelle skuespillere, som en ny hovedattraktion. Det bliver Tina Robinson og Art of Action, der optræder med deres stykke om Nils Ebbesen – helten der dræbte Den Kullede Greve i 1340.

Et andet nyt tiltag er, at landbo-bebyggelsen bliver forvandlet til en levende håndværkerlejr med håndværkergruppen Hafn i spidsen og med masser af spændende og autentisk udførte håndværk. Denne nye fokus på de

bløde værdier betyder dog på ingen måde, at vi skal undvære kamp og action. Der bliver et utal af forskellige kampshows og mindre angrebsscener. Et andet nyt initiativ er Hærkampprojektet, der ledes af Compagnie de Vignolles og har målsætningen at udvikle et fælles kampsystem for de danske middelalderkampgrupper, der gør det muligt at afvikle kampe på tværs af grupperne, både med henblik til konkurrencer og optrin af mere spontant karakter, hvor man f.eks. ikke på forhånd bestemmer, hvem der vinder slaget.

Kampshow i 2008

Dukketeaterfestival

Også forberedelserne for et andet arrangement løber i fulde omdrejninger: Det er Bornholms første Dukketeaterfestival, som vi arrangerer i samarbejde med bl.a. Kulturugen, Svanekegården, Grønbechs Gård og Destination Bornholm. Projektkoordinator er dukkeføreren Ida Marie Tjalve, som mange af jer kender fra hendes forrygende dukketeaterforestillinger på centret. Med udgang i den succesfulde dukketeater-temaue i 2008 og takket

Fra dukketeaterugen i 2008

Flotsam & Jetsam

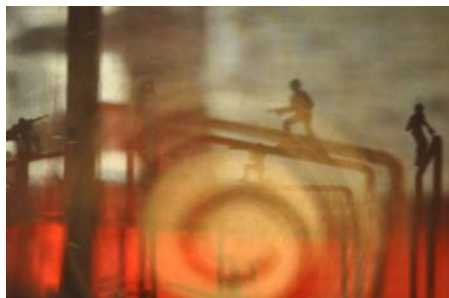
støtte fra Kulturugen, Børne- og Ungekulturrådet og Teaterrådet har det været muligt at gå i gang med denne drøm om en fælles bornholmsk festival, der styrker folkekunsten – en farverig uge med workshops, foredrag, udstillinger, filmforevisninger og ikke mindst rigtig mange dukketeaterforestillinger. Visionen er at teaterkompagnerne opfører forestillinger for Bornholmerne og for øens mange gæster, men i ligeså høj grad også for kompagnerne imellem, for på den måde at inspirere og dygtiggøre sig selv. Visionen er på sigt at skabe en multikulturel festival med en lavteknologisk og miljøvenlig indstilling, som vil få flere gæster til Bornholm i lavsæsonen.

Hvad sker der?

Der er mange teatergrupper, dukkefører og dukkemagere, der allerede har tilkendegivet deres interesse og der er allerede en del aftaler på plads, bl.a. med: Iben Wurbst og Hanne Willumsen bedre kendt som Anna og Lotte's ophavskvinder (Danmark), Octagon (Spanien / Bornholm), Wild Theatre (Tyskland / New Zealand), Bettina B. Hansen (Bornholm), Teatrotoc (Tjekkiet), Flotsam & Jetsam aka Lobster & Jackson (England).

Derudover er bl.a. inviteret: Pia Kejlbo (Bornholm), Matthias Kantholz (Bornholm), Neoone Production (Sverige), Lempen Puppet Theatre (England) m.fl.

Således kan vi bl.a. allerede glæde os til skyggeteaterforestillingen ENEGIA, der er historien om skabelsen af moder jord, fortalt i skyggeteatrets smukke og

Energia

fortryllende audio-visuelle sprog. Til forestillingen Penguins, der på en sjov og børnevenlig måde sætter fokus på klimaforandringen. Til den fantastiske workshop "Fishing for Shadows" med et væld af inddragende og fascinerende aktiviteter for børn og barnlige sjæle. Til et foredrag af Iben Wurbst og Hanne Willumsen om deres liv som dukkespillere. Og til dukketeaterfilmen Strings og den medrivende historie om kongesønnen Hal, der drager ud for at hævne sin faders død – og finder kærligheden.

Venlig hilsen
Lena

Wild Theatre

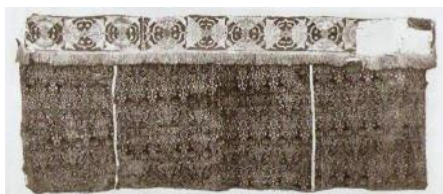
Hvidt broderi til kapellet

Af Lene Steenbuch

Lige før påske fik vi sat et nyt broderi op i kapellet. Det er udført af Lena Mühlrig og mig. Vi har været flere år om at sy det, men har dog holdt pauser ind imellem, men det *var* et tidsrøvende arbejde.

Det er en smal alterkappe, vi har lavet. Der findes et ord i svenske testamenter fra middelalderen for sådan et stykke, det er altarbrun. Et altarbrun forekommer altid sammen med et antependium, som er det stykke, der dækker hele forsiden af alteret, se fig. 1, der er en middelalderlig alteropsætning med et Vadstenabroderi fra 1400-tallet. Altrene var sædvanligvis af sten i middelalderen.

Hovedmotivet, som Lena og jeg har

1: Vadstena-antependium

broderet et af hver, er Gudslammet, se fig. 2, som viser den ene halvdel af altarbrunet. Det er Kristus som lammet, der bærer alverdens synder (Johs.

2: *Agnus Dei*

evang. 1,30). På latin hedder Gudslammet: *Agnus Dei*, dette navn er kendt fra messetekster. Lammet med glorie bærer sejrsmåler som tegn på opstandelsen, samtidig med at blodet sprøjter ud fra dyret i en kalk som symbol på offeret og nadveren.

Forlægget til vores broderi er en del af et altertæppe fra Kloster Lüne i

3: Kloster Lüne altertæppe

Nordtyskland fra 1300-tallet, se fig. 3.

I Nykirke er der på væggen et kalkmaleri, hvorpå Gudslammotivet er ganske magen til det fra Kloster Lüne, blot er det spejlvendt, se fig. 4. I middelalderen skal malere, der rejste rundt og malede kalkmalerier o. a., have haft nogle tegninger med sig som forlæg. Det er sandsynligvis grunden til, at kalkmaleriet i Nyker så ganske ligner broderiet fra Nordtyskland. Men det var så på grund af denne lighed, at vi valgte at brodere det motiv.

Motivet med Gudslammet findes i andre middelaldersammenhænge, f.eks. findes det i Visbys byvåben, måske for-

4: *Lammet i Nyker*

di det er indmejslet i sten i muren over en port ind til Domkirken i Visby.

I påsken har man siden 800-tallet i Rom uddelt pilgrimsmærker med Agnus Dei symbolet. Det var lavet af et stykke indviet voks, oprindeligt fra påskelyset, som billedet var stemplet i. Derfor blev der i år fremstillet sådanne mærker på vores center, da der var åbent skærtorsdag.

Broderiet er udført udelukkende i hvidt, på hørlærred syet med høltråd. Der er udtrukket tråde og kastet over de tilbageblevne tråde og motivernes omkredse er syet i kædesting. Kransen om Gudslammet er syet i en flette/stoppeteknik, hvor man syr med 5 tråde på én gang, se fig. 5, der er en detalje af broderiet. Altarbrunets kantmotiver er også fra Lünetappet, se fig. 2. Det er

5: *Detalje*

den franske lilje, der oprindeligt symboliserede treenigheden og stjernen, der kunne være et symbol på Jomfru Maria.

Som det ses på den gamle alteropsætning, fig. 1, er antependiet, der hænger under altarbrunet, af brokadestof. Vi har også fået et fint silkebrokadestof under vores broderi, det er vævet som middelalderens stoffer. Mønsteret er granatæblemotivet, der symboliserede forskelligt, det kunne være frugtbarhed p. gr. af de mange kerner, og dets farve kunne være symbolet på Jesu og martyrernes blod.

Vi skal have strammet silkestoffet bedre op, for som det måske kan ses på

6: *Det færdige resultat*

fig.6, havde vi ret travlt med at få det færdigt og hængt op, før TV kom og før åbningen til påske.

Den nye galge

Af Lena Mühlig

Der er hele tiden gang i den på BMC – ikke mindst om vinteren. I år var det galgens tur til at blive fornyet – og de, der kan huske den gamle galges sidste sæson, vil være enig i, at det også var på tide.

Den gamle galge lige efter orkanen den 4. august 2008

Efter at den gamle galge var blevet taget ned, fremstod galgebakken på vinterens obligatoriske snebilleder kun som – bakke. Et uvant syn.

I februar og marts byggede Nicolaj og Lukas den nye galge. Det er en trebenet galge med god plads til op til 6 hængte. Den blev bygget på værkstedet og blev derfor i første omgang forsynet

med støtteplanker til stabilisering under transporten.

En iskoldt martsdag blev den nye galge så sat op på galgebakken. I gamle dage var det mange steder brug, at alle byens lav byggede galgen i fællesskab – for ingen ville være alene med ansvaret for denne uhyggelige opgave. Således var det godt, at både Peter, Nicolaj, Lukas og Carsten hjalp ved opsætningen af galgen! (Lena gik bare rundt og frøs, mens hun tog billeder, men på den måde var der dog også én repræsentant for ”kontor-holdet” til stede.)

Ordet galge kommer fra germansk og betyder oprindelig ”gren” – og det var jo netop det, man i oldtiden brugte som galge. De danske love fra middelalderen siger ikke noget om, hvordan en hængning skulle foregå, så vi ved ikke præcis, hvornår man gik over til at bruge en tømret galge i stedet for et træ. De tidligste skriftlige omtaler af galger i Danmark findes hos Saxo og hos An-

ders Sunesen omkring 1200, men det betyder ikke, at man ikke havde haft tømrede galger før.

Den værste forbryder øverst??

Den enkleste type galge er en ”halvgalge”, som bare består af en stolpe med en vandret udligger (”galgehammer”), hvor den dømte klynges op i. Den mest almindelige type i middelalderen synes at have bestået af to stolper, som er forbundet ved galgehammeren. En galge som vores, med tre stolper, giver plads til flere dømte, samtidigt med, at den er mere stabil. Den mest holdbare version var nok en galge med murede piller i stedet for stolper – en sådan har man bl.a. haft i Ribe og uden for København, samt i Visby på Gotland. Her er de tre kalkstenpiller endda bevaret til i dag. I Stockholm havde man en galge i flere etager, så man kunne anvende en slags negativt hierarki ved hængningen: Den værste forbryder blev hængt øverst.

På Bornholm fandtes der et herredssting for hvert af de fire herreder ved hhv. Vestermarie (Vestre Herred), Åkirke (Sønder Herred), Østermarie (Østre Herred) og Klemensker (Nørre Herred) samt et overordnet landsting, der mødtes en gang om året. Hammershus fik snart sit eget rettersted med galgebakke, og Rønne, Åkirkeby, Nexø, Svaneke og Hasle blev udskilt fra herredstingene, da de fik købstadsrettigheder – og fik i denne forbindelse også egne galger. Galgen var gerne placeret uden for byen, men alligevel synligt på en høj eller bakke og i nærheden af en alfarvej, så den kunne tjene til advarsel.

I middelalderen blev også tyveri straffet med hængning, ”men for mindre Tyveri indtil en halv Mark penges Værdi bør ikke nogen dømmes til at miste Livet”, som Skånske Lov fastskrev. Det var altså kun større tyverisager, der blev straffet med hængning. Kvindelige tyve blev ”for ærens skyld” ikke hængt i galgen, men begravet levende på galgebakken eller tæt på den.

Der var kun en chance for at slippe: Hvis rebet gik i stykker under hæng-

ningen, kunne dette blive tolket som Guds vilje – den turde man ikke modsætte sig – og den dømte kom fri.

Litteratur:

Galge o. galgbacke, i: Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder bd. 5, 2. opl. 1981, sp. 161-165.

Gregersen, Hans: Galge og økse, Kbh. 1992.

Nielsen, Finn Ole: Middelalderens Bornholm, Rønne 1998.

Nielsen, Niels Åge: Dansk Etymologisk Ordbog, Kbh. 2004.

Middelaldergalge fra Næstved

Galgen på Gotland nær Visby Foto: Hanne Grobe, Wikipedia

Funnikke

Kontor- & Datahuset på Bornholm

Snellemark 45 - 3700 Rønne

Telefon 56 95 12 69 - Telefax 56 95 69 50

Københavns Bymuseum

Af Helle Pfeiffer

Københavns Bymuseum er et besøg værd for Middelaldernerder.

Uden for museet bliver du budt velkommen af en model af København i middelalderen.

Modelbyen er i målestok 1: 75 og viser København anno 1530. Der er rigtig mange kirker og klostre, som var en vigtig del af byens liv i den katolske tid. Husene er lavet i keramik og omgivet af volde, og der er kun adgang fra Nørreport, Østerport og fra søsiden. På Slotsholmen ligger Københavns Slot, der hvor Christiansborg ligger i dag.

Inden for i museet kommer man

gennem fire periodeudstillinger og følger Københavns historie fra Absalon i 1160 og op til nutidens metropol, København. Der er mange originale genstande, billeder og bymodeller. Jeg blev meget overrasket, da der var originale middelaldersko med smukke mønstre, som var udskåret i læderet. Jeg fotograferede dem, så vi kan prøve at lave en kopi. Der var også en del keramik- og benarbejde. Tidligere var bygningen hjemsted for det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og

Broderskab, dette kan man se på de flot bemalede skydeskiver.

Lige nu er der en særudstilling, som hedder nøglen til København. En meget morsom udstilling!

Nøglen til magten og trygheden i København, og et sæt nøgler til Blekingegade og mange andre steder.

Vi brugte et par timer på museet, og så kostede det kun 20 kr. pr. person.

Museet Adresse: Vesterbrogade 59.

Hvem var Bernhard af Clairvaux

Af Bjørn Ørding-Thomsen

"Cistercienserabbeden, Bernhard af Clairvaux, var 1100-tallets mest indflydelsesrige teolog, og han ændrede og formede flere teologiske mønstre end nogen anden af hans samtidige. Alligevel var han dog en traditionens mand, der med sin særlige videreførelse af især augustinsk men også østkirkelig teologi er blevet kaldt *den sidste af kirkefædrene*."

Med disse stærke ord indleder Else Marie Wiberg Pedersen sin bog, "Bernhard af Clairvaux - Teolog eller mystiker?" fra 2008.

- og hvem var han så? - og hvad var det, han gjorde?

Livsforløb

Bernhard blev født i 1090 som den tredje af syv børn i den burgundiske adelsfamilie, *de Runcy*. Hans fem brødre blev riddere, men Bernhard kom i kannikeskolen, *Notre Dame de Châtillon* nær Dijon. Skolen underviste (efter standarden for de tidlige universiteter) i sproglige studier, *trivium*, (grammatik - at skrive korrekt, retorik - at tale klart og dialektik - at tænke klart) og matematiske studier, *quadrivium*, (aritmetik, geometri, musik og astronomi).

Han blev en mester i brugen af sproget - både i form af raffineret latin og i form af en overvældende overtalelsesevne (det fortælles at kvinderne skjulte deres mænd for ham, så han ikke kunne overtale dem til at gå i kloster). Derudover gav de 10 år i kannikeskolen ham også stor interesse for kunst og arkitektur.

I 1112 søgte Bernhard optagelse i cistercienserklostret i Cîteaux, hvor han studerede videre inden for teologi. I 1115 blev han bedt om at oprette et nyt kloster i Clairvaux (på grænsen mellem Burgund og Champagne), og sammen med fire brødre, en onkel, to fætre, en arkitekt og to erfarne munke lykkedes det i de næste godt 10 års hårdt arbejde at etablere et selvforsynende kloster.

Klostret i Clairvaux blev en overvældende succes og fik stor tilslutning. En del af dette må tilskrives Cisterciensernes asketiske livsform, der vakte beundring, og en del skyldtes Bernhards store betydning for kirken i Europa.

For Bernhard kom hans succes til at betyde, at han i en årerække kom til at leve udenfor klostret på rejser for at optræde som gesandt for kirken.

Efter det andet korstog (se nedenfor) trak Bernhard sig tilbage til Clairvaux, hvor han analyserede årsagen til det fejlslagne korstog. Det bliver til et af hans væsentligste skrifter, *De Consideratione*, skrevet til pave Eugenius III, hvor han beskriver den rette fordeling af magt (mellem kirke og konge) og den rette brug af magtsprog (som hans egen agitation for korstoget) og magt (det mislykkedes korstog).

Bernhard døde den 20. august 1153 i en alder af 63 år. Han ligger begravet i klosterkirken i Clairvaux - og ikke langt fra ham ligger hans danske ven, biskop Eskil, begravet.

I 1174 blivet han kanoniseret på grund af sine mange skriftlige arbejder.

Der findes tre beskrivelser af hans liv, udfærdiget af hans samtidige. To af dem er rene lovprisninger, skrevet af venner og beundrere, med det formål at fremstille Bernhard som et ideal, der er værd at efterligne. Den tredje beskrivelse var et angreb på Bernhard og hans synspunkter.

Bernhards betydning

Mens det er begrænset, hvor meget man ved om hans daglige liv, så er hans arbejde som teolog og som politiker særdeles veldokumenteret - man har 13 afhandlinger, 330 prædikener og 500 breve fra hans hånd. Han skriver til store dele af den europæiske magtelite - paver, biskoper, konger og adelsmænd - og blander sig i bispevalg samt i tidens strid om pavevalg.

Bernhard har derfor haft meget stor betydning både for tidens teologiske diskussioner og for storpolitikken.

Teologi

I 1100-tallet var det teologiske arbejde i klostrene centreret omkring Bibelen og de mange lærde kommentarer hertil. Det teologiske arbejde bliver herved abstrakt og dermed også svært tilgængeligt for lægfolk.

Bernards teologiske synspunkter er ikke let tilgængelige, og jeg er ikke i stand til at beskrive dem nøjere. Et eksempel på et af emnerne er menneskets fri vilje, hvor Bernard forklarer, hvordan syndefaldet kan finde sted for et menneske, der er skabt af Gud. Det er jo utænkeligt, at Gud har lavet en fejl ved skabelsen. Argumentet er derfor, at Adam ikke brugte sin fri vilje fornuftigt og derfor lod sig forlede.

Bernard var i mange af sine synspunkter i overensstemmelse med tidli-

gere kirkefædre - specielt Augustin (fra omkring år 400). På andre områder havde han afvigende synspunkter, hvor han mere ligner Luther.

Et meget vigtigt emne for Bernhard og cistercienserne er *kærlighed*. Først og fremmest kærligheden til Gud og dernæst kærligheden til næsten - og ultimativt også til ens fjender. Et af Bernhards vigtigste værker er hans gennemgang af Højsangen, hvor han formår at gøre den ret så kødelige kærlighedsbeskrivelse til en beskrivelse af asketisk kærlighed til Gud.

Kærligheden til næsten er et væsentligt grundlag for livet i klostret. Når munkene skal leve tæt sammen i broderkærlighed, lever de i et samfund,

der er en forsmag på harmonien i Paradis.

I Lukas 22,38 omtales to sværd - og det er blevet vendt og drejet længe i teologiske kredse. For Bernhard er sagen klar: der er det åndelige sværd, ordet, og det fysiske sværd, våbnet. Begge sværd skal bruges af kirken: det åndelige sværd bruges af kirkens folk på kirkens bud, og det fysiske sværd bruges af fyrsterne på kirkens bud. Herved placerer han fyrsterne under kirken og får samtidig åbnet for kirkens brug af fysisk magt.

Politik

Tempelherrene havde etableret sig i 1119, men først i 1129 blev de en egentlig munke/ridder-orden (dvs. anerkendt af paven som en orden) på et kirkemøde i Troye. Ved den lejlighed fik de også deres ordensregel, som lå tæt op ad cisterciensernes. Året efter kom Bernhards beskrivelse og lovprisning af den militære munkeorden. Bernhard kom derfor til at fungere som en slags åndelig fader for tempelherrene.

Juleaftensdag i 1144 erobrede muslimerne Edessa fra Kongeriget Jerusalem. Paven begyndte derfor straks at forberede et nyt korstog til Det Hellige Land. Bernhard fik derfor til opgave at benytte sine strålende talegaver til at overbevise de europæiske konger om, at de burde deltage. I to år rejste han rundt i Tyskland og Frankrig for at opildne til korstoget.

Bernhard havde ekstra formål med sit agitationsarbejde i Nordeuropa. På det tidspunkt var der mange voldsomme jødeforfølgelser (pogromer) i gang, og ved at få flyttet fokus mod Det Hellige Land, fik han reduceret jødeforføl-

gelserne. Et godt eksempel på hans tanker om næstekærlighed - men han skulle også have frygtet, at kristne ville overtage jødernes marked for pengeudlån og misbruge det til ukristen grådighed.

Agitationsarbejdet var umiddelbart en succes - der blev udrustet store hære i både Tyskland (under kong Konrad 3.) og Frankrig (under Ludvig VII), og i 1146 drog de hver sin vej til Konstantinopel for at samle hærene og fortsætte samlet mod Det Hellige Land.

Men da franskmændene var blevet forsinket, opgav tyskerne at vente på dem og fortsatte på egen hånd. Den tyske hær blev delt i to - og begge hære blev stort set udslættet i de efterfølgende slag. Resterne af den tyske hær sluttede sig derefter til den franske hær og nu gik det helt galt. Transportproblemer medførte opdeling af hæren (adelen, tempelherrer og johanniter blev sejlet til Antiochia - den øvrige del af hæren måtte kæmpe sig frem til fods). Det blev besluttet at belejre Damaskus, der var særdeles godt befæstet - og resultatet blev da også, at man måtte opgive belejringen - og så var det korstog slut.

Det er umiddelbart svært at forstå, at Bernhard kunne agitere kraftigt for et korstog: at slå et stort antal mennesker ihjel lyder ikke særligt kristent. Men Bernhard forklarede det med, at når man dræbte en vantro, der var med til at angribe det nu kristne kongedømme,

Jerusalem, så dræbte man ikke et menneske men derimod det onde.

Bernhards støtte til Tempelherrene har været kritiseret. Igen har Bernhard nogle gode argumenter. Den tids (verdslige) riddere var ildeset, fordi de i høj grad kæmpede for egen vindings og egens æres skyld - og ikke gik af vejen for plyndring af klostre og kirker på deres færd. Ved at oprette ridderordner underlagt ordenens strenge disciplin opnåede man at stoppe plyndringerne og samtidig omvende ridderne fra deres ugudelige liv til munkelivet.

Bernhards våbenskjold

Dagli' Brugsen

ØSTERLARS

Åbent alle ugens dage Posthus - Benzin - Apotek - Tips - Lotto Tlf.56498005

Nordisk samarbejde i tidlig middelalder

Af Jette Overlund-Sørensen

3 nordiske konger.

Norden har også sine vævede "tæper". I 1912 fandt man i Skog kirke, Hälsingland, en rest af en nordisk vævet historie, med mønster i farvet uldgarn, det måler 35–38 x 175 cm. Da man undersøgte kirkens ejendele, viste det sig, at den gamle klud, der var benyttet til at vikle omkring en brudekrone, faktisk var et stykke af en vævning i soumak. Denne vævning er en teknik fra oldtiden. Soumak eller "Snärjäv" er en forhistorisk og middelalderlig vævetechnik.

Dateringen på tæppet menes at være fra midten eller i sidste halvdel af 1200-tallet. Motiverne er en stavkirke, og en klokkestabel, vi kan kikke ind i dem begge. Der er et mylder af små og store dyr både oppe og nede. Fra venstre kommer brølende løver og fra højre ses en rytter på vej hen imod kirken. Der

Stavkirken vi kan kikke ind i

mangler sandsynligvis ca. 12 cm af højre del af listen.

I centrum ses tre personer af høj byrd.

De sidste hundrede år har givet forskellige tolkninger af motiverne. En del forskere mener, at vægtæpet kan beskrive skismaet imellem de nordiske guder (Thor, Odin og Frej) og den om sig gribende kristendom.

En anden fortolkning åbner muligheden for, at det beskriver de tre helgenkonger i Norden: Sankt Olav med øksen, Sankt Erik og Sankt Knud.

Om kongerne

Olav II (Haraldsson) den hellige (995-1030) var Norges konge 1015-1028. Han indførte Det store skifte efter 1024, hvor de gamle sæder skulle ændres og nye kristne indføres.

Her på norsk en omtale fra Wikipedia:

"Det store sædskifte". Loven (1024) begynte slik: «Det første i vår lov er at vi skal bøye oss mot aust og be til Kvite Krist om godt år og fred, at vi må halde landet vårt bygd og drotten vår ved helse. Han være vår ven og vi hans vener og Gud være ven åt oss alle.»

Her ble det bl.a. forbud mot å sette ut barn og treller skulle kjøpes fri. Flerkoneri blir forbudt. Nyfødte barn skal få leve og ikke settes ut i skog eller mark. Det blir satt strenge straffer for voldtekt og kvinneran. Kjøttmat blir forbudt på fredager. Det skal fastes he-

le syv uker før påske. Det blir nedlagt forbud mot å gifte seg med slektninger inntil syvende ledd. Nyfødte barn skal føres til kirken for å døpes. Det blir forbudt å gravlegge de døde i hauger eller røyser som i hedensk tid. Liket skal føres til kirken og begraves i hellig jord. Begravelse i vigslet jord blir nektet udådsmenn, kongesvikere, mordere, tyver og selvmordere. Kirker skal bygges i hvert fylke. Biskopen rår over dem og skal tilsette prester. Menn innenfor fylkesgrensene har ansvar for kirkenes vedlikehold og prestenes underhold."

Fra wikipedia.se

Erik den helige, muligvis konge av Sverige i slutningen af 1150-talet. Man er nogenlunde sikker på, at han var leder af Västergötland i 1158, og at han døde 1160-62. Ifølge en pavebulle fra 1172 blev Erik slået ihjel under "et vildt drikkelag" ("in potacione et ebrietate"), han er af eftertiden blevet anset for stamfaderen til den svenske kongeslægt. Forholdene omkring sankt Erik har inspireret Jan Guillou i hans romaner om tempelridderen Arn.

Knud 4. den Hellige, (ca. 1043 - 10. juli 1086), søn af Svend 2. Estridsen, konge af Danmark 1080 - 1086 efter sin broder, Harald 3.s død. Knud var således den anden i rækken af de fem sønner af Svend Estridsen, som blev konge af Danmark. Gift med Edel (død 1115)

Fra wikipedia.dk

Den 10. juli 1086 blev han myrdet i Sankt Albani Kirke; Gud var åbenbart utilfreds med drabet, da der blev misvækst i landet derefter. Knud blev begravet i domkirken (nu Sankt Knuds Kirke), som han selv har ladet bygge.

Og der begyndte snart at ske undere ved hans grav, og i 1101 blev han som den hidtil eneste danske konge kanoniseret, og hans jordiske rester anbragtes i et gyldent helgenskrin på alteret i Sankt Knuds Kirke i Odense.

Skeletterne af både Knud den Hellige og hans bror Benedikt kan beskues i Odense Domkirkes krypt, hvor de er udstillet i gennemsigtige kister. De jordiske rester blev 3. marts 2008 undersøgt af forskere fra Retsmedicinsk Institut ved Syddansk Universitet i Odense. Undersøgelserne viste bl.a., at Knud var højrehåndet

Knud blev ikke myrdet af et lansestød i siden (som beskrevet af Ælnoth fra Canterbury 20 år efter mordet), idet undersøgelsen viste et tydeligt og voldsomt hug eller stød på korsbenet lige under lænden, som ikke er opstået ved et stød fra siden, men derimod forfra gennem det nederste af bughulen, hvis det overhovedet er opstået på morddagen.

Knud havde ingen beskadigede ribben, hvilket ikke stemmer overens med, at han skulle være angrebet af mange mænd på én gang. En forklaring kan være, at han har haft brynje på, men der er heller ikke tegn på afværgeomærker på underarmene (dette stemmer overens med en af overleveringerne om mordet, hvori det fortælles, at Knud skulle have accepteret sin skæb-

ne og stillet sig foran alteret og taget imod angrebene uden kamp).

En brydningstid

De tre konger kan siges at være kristne konger i Norden i en periode hvor det var livsfarligt at ændre ved befolkningernes tro. De tre konger var regenter da himmelen kom nærmere Norden, med lidt hjælp fra centraltledet vold og hårdhændet lovgivning.

Sankt Olav, Sankt Erik og Sankt Knud, med det fælles nordiske projekt.

Links

<http://www.popark.nu> (populær arkæologi)

<http://www.historiska.se/utställningar/fastautställningar/textilkammaren/>

Frisko Is Depot Bornholm

Finlandsvej 7
3700 Rønne
Tlf. 56447007

Et politisk parti skulle ifølge troværlig kilde, have fremsat ønske om at genindføre kapitler fra jyske lov.

Fra jyske lov 1212

Kap. 27. Hvor længe en Mand kan have en Slegfred hos sig.

Hvis nogen har en Slegfred i Gaarde hos sig i tre Vintre og aabenlyst gaar til Sengs med hende, og hun raader over Laas og Lukke og aabenlyst spiser og drikker med ham, da skal hun være hans Ægtehustru og rette Husfrue.

(fra Jette Overlund-Sørensen)

Tidlige universiteter

Af Bjørn Ørding-Thomsen

Betegnelsen *universitas* betød oprindeligt lærerkorpset og de studerende ved et universitet, der dengang blev betegnet *studium*. Havde universitetet undervisning i alle fagområder (de 4 fakulteter), blev det kaldt *studium generale*. I løbet af 1400-tallet ændredes betegnelserne, så *universitas* kom til at betyde institutionen - altså helt som i dag. Universitetslærerne blev kaldt *magister*, *doctor* eller *professor*.

Det første europæiske universitet (fra 1000-tallet) var lægeskolen i Salerno (i Syditalien). Men de mest betydningsfulde, tidlige universiteter (fra 1000-tallet) var universiteterne i Bologna og i Paris. Begge steder blev der undervist i mange fag, og begge havde stor tilgang af studerende fra udlandet. Man regner med, at der var 3.000 studerende i Paris i 1190 dvs. en tiendedel af byens befolkning; omkring år 1300 var tallet 6-7.000. De fleste af disse var mellem 14 og 18 år.

Universitetsformen var før 1200-tallet lidt udefineret - der var ofte tale om grupper af studerende omkring en bestemt lærer. Tidligt i 1200-tallet blev organisationen mere den struktur, vi kender i dag. En stor del af den indledende undervisning blev henlagt til kollegier, hvor de studerende også boede (jf. de amerikanske *colleges* og de danske *kollegier*).

Studiet var hårdt - al undervisning foregik på latin, og ofte var der direkte forbud mod brug af de studerendes eget sprog. Dette betød, at de studerende skulle have lært latin hjemmefra inden de som 14-årige begyndte på studierne.

Universitetets fag

Studiet består af de 7 'frie kunster', der inddeles i *trivium* (grammatik, logik og retorik) og *quadrivium* (aritmetik, geometri, astronomi og musik). Hvor meget og hvordan, der blev undervist i de enkelte dele er uklar. I 1100-tallet skifter de 7 frie kunster status og bliver curriculum for de første studieår samtidig med, at de enkelte fag (senere fakulteter) bliver mere selvstændige. Universiteterne havde (fra omkring 1250) 4 fakulteter: jura, medicin, teologi og 'artes' dvs. filosofi og naturvidenskab.

Danske forhold

Københavns Universitet blev grundlagt af Chr.I i 1478 (efter at have fået pavens tilladelse) med Roskilde-bispen som tilsyn!

Fundationen blev skrevet af ærkebispen i Lund

med universitetet i Bologna som forbillede. Økonomien var dårlig, og kongen prøvede at holde på de studerende ved f.eks. at forbyde studier ved universiteter i udlandet før man havde studeret 2 år i København.

Gennem stort set hele middelalderen var danskere altså tvunget til at studere i udlandet.

Ærkebisp Anders Sunesen (fra Lund) læste i Paris og var endog magister her. Også Absalon læste i Paris.

En forræderisk ærkebisp

Af Lena Mühlig

Sidste år kunne Bornholm fejre et stort jubilæum: 350-årsdagen for drabet på den svenske kommandant Printzenskjöld i 1658, hvor Bornholmerne kunne give deres ø tilbage til den danske konge. Det er en sjælden hændelse i historien, at borgerne i så lille et ”land” som Bornholm har formået at tage skæbnen i egen hånd og ligefrem bestemme, hvilket rige de vil tilhøre.

Men Bornholmerne synes altid haft deres egen vilje – så i år er der igen et (godt nok lidt skævt) jubilæum for selvstændige Bornholmers frihedsans. Hændelsen ligger næsten dobbelt så lang tilbage som begivenheden med Printzenskjöld – det er i år nemlig 690 år siden, at Bornholm blev befriet for Esger Juul.

Esger Juul var ærkebiskop i Lund – men ikke en fredelig en af slagsen. Han blev ærkebisp i 1310 – midt i en kaotisk tid. Kong Erik Menved (1287-1319) havde i mange år ført en bitter strid og retsproces mod en af Esgers forgængere, Jens Grand. Stridens officielle grundlag var nogle juridisk-teologiske uenigheder, men den fik vidtrækkende følger. I forbindelse med sagen skete det for eksempel, at hele Danmark i en periode blev sat under interdikt (et paveligt forbud mod gennemførelse af en lang række kirkelige handlinger, f.eks. gudstjeneste, nadver, vielse af nye præster mm. – en dramatisk indskrænkelse i et katolsk samfund som middelalderens Danmark). Striden med Jens Grand blev dog med pavens hjælp

afsluttet i 1302, hans efterfølger Isarnus holdt freden og alt tegnede godt, da Esger Juul i 1310 kom til. Han havde endda været med i processen mod Jens Grand – vel at mærke på kongens side. Men allerede i 1311 satte han sig ind for en forordning, der hjalp kirken med at kræve gammelt kirkegods tilbage – dette berørte også kongen – som selvfølgelig ikke var indforstået.

Erik Menved gik i disse år ind i forskellige krigeriske handlinger, bl.a. forsøgte han at genvinde overherredømmet over nogle nordtyske hansestæder. Men krigen var dyr, og han havde mange fjender, bl.a. sin egen bror Christoffer (den senere så uheldige konge Christoffer 2.) og ikke mindst de adelsmænd, der i forbindelse med mor-

det på Eriks far Erik Glipping var dømt fredløse. Og selv om kongen og ærkebisen indgik et forlig i 1314, slog Esger sig alligevel sammen med kongens fjender.

I 1317 trak Esger sig tilbage til sin borg Hammershus. Allerede i 1200-tallet havde Bornholm været katebald i kongens og ærkebispens gentagne stridigheder... for ærkebisperne var glade for deres "uindtagelige" fæstning Hammershus, der lå så trygt derude i Østersøen – mens kongen søgte at berøve ærkebisen og hans medkæmpere dette sikre tilflugssted. Denne kraftprøve skulle nu genoptages.

På Hammershus samlede Esger ikke kun kongens fjender – han udnyttede også sit herredømme over Bornholm for at finansiere sine kongefjendtlige bedrifter. Breve fra 1317, som Lunde-kapitlet (stiftets ledende kannikker ved Lund domkirke) skrev til paven fortæller om det: For det første pantsatte Esger Bornholm samt Hammershus – uden overhovedet at spørge kapitlet til råds – for at kunne betale en bøde på 6.000 mark sølv til kongen – eller rette til de kautionister, der tidligere havde garanteret for hans betaling. Det blev ikke bedre af, at han også havde brudt sit løfte om aldrig nogensinde at indsætte en *lægmand* til Hammershus' bevogtning. Lunde-kapitlet hævder, at

bevogtningen siden borgens grundlæggelse alene havde været kannikkernes opgave. Da Esger samtidigt konspirerede med kongens fjender og forlod Lund stift uden at indsætte nogen, der midlertidigt kunne handle på hans vegne, er det ikke forunderligt, at kapitlet var bange for fuldstændig "at miste sit fornævnte land Bornholm og borgen sammesteds." Dertil kommer diverse tilfælde af magtmisbrug og lovovertrædelser, for eksempel drabet på en ridder og tre væbnere på Bornholm, der faktisk havde fået frit lejde for at komme til forhandling med Esger! Derudover bestikkelse, misbrug af kirketienden, af kapitlets segl. Ifølge kapitlets breve må Esger Juul have været midaldrelserens svar på en rigtig skummel James-Bond-skurk.

Men da nogle af hans svenske forbundsfæller sluttede våbenhvile med kongen, måtte Esger flygte til udlandet og nu gjaldt det for kongen og Lunde-kirken om at gribe chancen for at få øen tilbage fra Esgers panthavere. Kongens marsk, Ludvig Albertsen Eberstein, indtog Hammershus i 1319, og det er i denne forbindelse at Bornholmerne kom sammen og skrev et åbent brev: *"Vi gør vitterligt for alle troende kristne, nulevende og tilkommende, at vi på grund af mangfoldige overgreb og tunge undertrykkelser, nemlig rov og ran af vore ejendele og vort gods, fængsling af vore personer, indespærring og mishandling og fordrivelse af vore slægtninge og venner fra hjemmene og deres landflygtighed, nogles lemlæstelse og skrækkelige og grusomme død og andre forhånelser og utålelige forfølgelser og overgreb, under hvilke vi gennem herr Esger, ærkebiskop af Lund og hans tilhængere [...]*

alt gennem flere år sørgeligt har lidt og sukket, ydmygt har ment at burde anræbe den højbårne fyrste og vor berømmelige herre Erik, af Guds nåde de danskes og venders konge, hvis riges indbyggere vi er, om hjælp og råd i vor store nød. [...] Vi antager for sikkert og ængstes på det alvorligste for og erkender i sandhed, at medmindre vi gør det, går fornævnte land Bornholm med borgen og alt sit tilbehør uigenkaldeligt tabt for lundekirkens besiddelse og herredømme, og vor arv kommer fremmede i hænde, og vi og vore arvinger kommer i evig trældom. Idet derfor vi, der bebor fornævnte land, alle som en er kommet sammen, har vi med alles enstemmige råd og samtykke ved vor tro lovet nævnte vor herre konges udsending på samme konges vegne med mod himlen hævdede hænder og svoret, at vi i fasthed vil stå nævnte herre konge bi mod alle og tro tjene ham, indtil han har fået fuld erstatning for al ska-

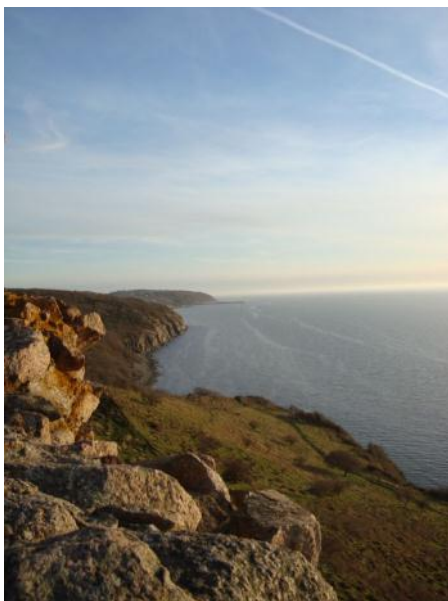
de og udgifter, som han og hans folk har lidt og afholdt for vor befrielse og nævnte lands generhvervelse for lundekirken. Til vidnesbyrd herom har vi ladet nævnte lands segl og de gode mænd, ridder Jens Kandes, ridderne Tule Mus' og Peder Mogensens segl hænge under dette brev. Givet på Bornholm i det herrens år 1319 ottendedagen efter Kristi himmelfartsdag." (24. maj)

Det fremgår ikke af teksten, hvad den skal bruges til – den kunne f.eks. være tænkt som bevis i en retssag mod Esger Juul, men selvfølgelig kan den også forstås, som den er skrevet – som et fortvivlet bøn til kongen. Af samme grund kan man heller ikke med sikkerhed afgøre, om brevet er skrevet før eller efter Bornholm er blevet ”befriet”. En ting kan dog være rimelig sikker, nemlig at det ikke alene skal forstås som Bornholmernes eget initiativ. Brevet er nok nærmere kommet til ved tilskyndelse fra Lundekapitlet eller kongen selv (måske gennem hans ”udsending”). Alligevel er brevet ”noget meget sjældent for middelalderen”.

Desværre har vi heller ikke mange oplysninger om hvordan og hvornår præcis selve erobringen af borgen i 1319 er gået for sig. Fra Arild Huitfeldt (1600-tallet!), der også har overleveret brevets latinske ordlyd til os, hører vi bare at ”Borringholm bleff belagt siden Bisp Esger vaar rømd / oc gaff sig under Kronen.” Efter erobringen blev slottet givet befrieren, marsken Ludvig Albertsen, som pant for de omkostninger han havde haft i forbindelse med erobringen. Huitfeldt beretter videre at ”Tule Mus oc Palne Joenssøn haffde Slaattet inde / paa Bispens vegne / oc

Her Loduig Albretssøn gaff Palne Joenssøn 600. Marck Cølnisk / for hues Omkaastning hand haffde gjort til Slaattens Forbedring.” Det er interessant at det er samme Tule Mus, der åbenbart agerede som forvalter for ærkebispens på Hammershus, som underskriver Bornholmernes brev. I politisk kaos er det jo som bekendt nemt at skifte fronterne en gang imellem – og det støtter formodningen om, at brevet først er skrevet efter borgens indtagelse.

Til trods for det flotte brev fra 24. maj kan man altså ikke konkludere, at Bornholmerne havde nogen stor indfly-

delse på det politiske kaos, deres ø var havnet i. Men brevet viser dog alligevel, at de ikke tøvede med at yde et bidrag, at de bestemt ikke havde noget imod at blive af med Esger Juul – og at de håbede på, at kongen kunne bringe ro og orden tilbage til Bornholm. Det var imidlertid ikke tilfældet, da den gode kong Erik gav sig til at dø i samme år – den nye konge blev vores gamle kending, hans forræderiske bror Christoffer, og striden om Hammershus fortsatte i de følgende år mellem den nye konge, den tilbagevendte Esger Juul og nu også den stakkels Ludvig Albertsen, der ville have sine udgifter erstattet. Kongen gav øen tilbage til ærkebispens, fortrød så, og en ny belejring, der strakte sig over 16 måneder, gik ud over Hammershus. Først i 1325 fik Ludvig Albertsen sine penge – fra Esger Juul!

Litteratur:

Danmarks Riges Breve, Kbh.1938 ff.
Huitfeldt, Arild: **Danmarks Riges Krønike**. Chronologia II. Kbh. 1601/1977.
Fink, Peter: **Den skånske forbindelse**. En beretning om Esger Juul og ridder Jens Kande, i: Bornholmske Samlinger, r. 3, bd. 18, 2004, s. 87-93.
Rasmussen, Ebbe Gert: **Landet og bor-gen**. Bornholm og Hammershus indtil 1684, i: Bornholmske Samlinger, r. 3, bd. 11, 1997, s. 9-78.

Nordea

Gode bøger

Af Jette Overlund-Sørensen

Brian Patrick McGuire er altid parat til at forklare os den store betydning, som Middelalderen havde for udviklingen af vores Europa. Han har igen sine bøger "Guide til middelalderens Danmark" (1994) og "Den levende middelalder" (2005) givet en grundlæggende omtale af, hvordan livet kunne foregå, ikke kun i Danmark, men i den fælleseuropæiske kultur, som vi jo også møder i vores eget brogede middelaldermarked hver sommer.

Han er en grundig forsker og indimellem pedantisk, men for læsere som jeg, der ikke fik en ordentlig historieundervisning, er det befriende at blive undervist i, hvilken betydning Karl den store havde for samlingen af Europa og den evige kamp imellem konge/kejsermagt og kirkemagt.

I 2008 udkom "Da himlen kom nærmere". Det er fortællingen om Danmarks kristning, år 700 til 1300. Overalt i Danmark ligger granitkirker som bevis på, hvordan kristendommen fyldte meget i det offentlige rum i middelalderen. De første vandrende munke kom til norden i 700 tallet. Eliten i Danmark blev inspireret af de rige kristne hoffer i syden, og i de næste 500 år arbejde "verdenskirken" sig længere og længere ind i hjertet på det nordiske folk. For os, der er opdraget som protestantiske lutheranere og ofte opfatter os som "kloge Åger" på bekostning af katolikkerne, er det forfriskende at læse om, at der blev prædikeret på dansk og ikke kun latin af Franciskanere

Han prikker til vores forestillinger om "den mørke middelalder" og forklarer om den levende middelalder i stedet for. Det er i middelalderen, at handelen bliver specialiseret, bl.a. ved lovgivning for markeder og købstæder, og herved lægges grundlaget for den vestlige verdens velstand. Det er i middelalderen, at viden samles og formidles, og universiteterne startes. Vi kan jo takke de saracencenske biblioteker i Kaliffernes "Spanien" for, at den græske viden ikke gik helt tabt, og klosterbibliotekerne udbredte senere denne viden - de holdt den ikke tilbage.

Landbrugsreformer (endnu ikke til de ubemidlede fordel!) - herunder møllevæsen og bedre jordbehandling - men også hvordan landsbyen blev samlet og ledet. McGuire lægger sig op ad den forskning, der kigger på, hvordan strukturer kan læses ud fra tidens kilder; der er jo ikke så mange kilder, der omhandler de forhold, som bønder og arbejdsfolk på landet levede under, derimod må forskerne nærlæse (og måske overfortolke) krønikerne, landskabslovene og testamenter og andre kilder for at destillere, hvor bøndernes forhold beskrives. Han taler ikke om det feudale samfund, men om "tillids-samfundet", hvor mundtlige aftaler og gammel hævnd havde stor betydning. Men prøv selv at læse i bøgerne; jeg syntes at de er let læste og gode at få samlet sit middelalderbillede med.

Nyt fra lavene

Balladelavet

Og dansen den går...

Balladelavet har smurt dansestøvlerne og fået syet nye, dejlige klæde-
dragter i fine farver! Vi er klar til en ny
sæson på Centret.

Vi er en lille gruppe danse- og synge-
glade piger i alle mulige aldre, der op-
træder til markeder og fester på den
ganske ø. Vi er dog endnu ikke blev
inviteret til Ertholmene.

Allermest synes vi, at det er sjovt at
mødes jævnligt i Bornholms Middel-
aldercenters rammer på gildeshusets
rungende gulvbrædder, hvis det regner,
eller uden for i støvet, når sommernat-
ten er lys og æslet gir salut.

Fest og ballade, fester og ballader er
en stor del af middelaldermenneskets
verden, og vi har en del erfaring, som
vi gerne giver videre.

Vi mødes ca. hver anden torsdag i
forsommeren 2009 med start d.21. maj
kl. 19

Vi træner i "civil" med gode stød-
absorberende sko, og så kan vi løbende
aftale eventuelle dansant'er i løbet af
forsommeren i Centrets åbningstider.
Og så er der jo markedet!

Kontaktpersoner:

Lone Kjeldsen 28 93 77 19

Jette Overlund :

balladelavet@bmc-vennekreds.dk

Skrædderlavet

Skrædderlavets skoprojekt

I løbet af vinteren har skrædderlavet
startet et nyt projekt – vi vil prøve at
udvikle et nyt skomønster til brug for
alle, der har lyst til at afprøve en ny
skomode.

I middelalderen var det faktisk brugt
at sy sko på vrangen og vende dem om
– på samme måde som vi i dag syr tøj.
På denne måde var syningerne bedre
beskyttet mod slid, da de lå inde i sko-
en – men sålen kunne selvfølgelig ikke
være så kraftig, som ved en sko, der ik-
ke skal vendes – så skoene blev hurtigt
slidt. En svensk prisliste over varer og
håndværksprodukter fra 1450 regner
derfor også med, at en dreng eller pige
skulle have 4 par sko om året ud over
arbejdslønnen! Det lyder som en dyr
omgang, og det er også derfor, at Cen-
trets formidlere og navnlig guider til
daglig går med sko, hvor sålen er syet
på udvendigt.

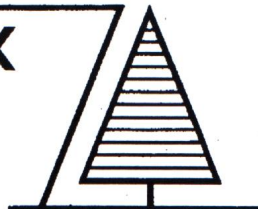
Vi vil dog gerne prøve at lave et
mønster til brug for vendtsyede sko, så

ØSTERLARS SAVVÆRK

Hans-Henrik Kofoed

Stavsdalvej 21 · 3760 Gudhjem · Tlf. 56 49 80 19

Fax. 56 49 80 47

*Vendtsyet børnesko fra St. Denis -
knogler brugtes som skøjter*

de, der har lyst til det, kan prøve at lave sådan nogle og gå i dem.

Vi startede med at se på en del litteratur om middelaldersko og faldt hurtigt for de søde vristremsko, som bl.a. er udgravet på voldstedet Boringholm vest for Horsens. Boringholm er et befæstet gårdanlæg, som er opført omkring 1370, og som har en del paralleller til vores stormandsgård. Vristremfodtøj er ganske vist ikke den dominerende skotype i det kæmpestore fodtøjsmateriale fra Boringholm, og meget tyder på, at sådanne sko har været "fine sko". F.eks. findes der ikke reparationer på sko af denne type, så man kan forestille sig, at folk, der har ejet dem, har haft råd til bare at købe et par nye.

Skotypen er kendt mindst fra 1200-tallet og helt frem til 1500-tallet, dog med ændringer i selve fodåbningens udformning. Vi startede med at lave nogle prøver i papir, og Elaine syede så en første prøvesko i læder, som vi nu er i gang med at tilpasse til vores forskellige fødder, så vi hver kan lave vores helt personlige skomønster. Dem vil vi så bruge som udgangspunkt til at lave mønstre til flere størrelser. Læderet vi arbejder med er rimelig blødt, og det giver muligheden for at tilpasse mønsteret meget til den enkeltes fodform. Det er lidt af en udfordring, men vi har det rigtig sjovt. Nogle gange gælder det om at holde tungen lige i munden – således har vi allerede fundet ud af, at man sagtens kunne lave en symmetrisk sål – hvis man havde en storetå på hver side af foden... ;-)

Alle, der har lyst til at prøve at være med, skal være hjerteligt velkomne. Vi mødes alle torsdage i de lige uger kl. 19 på Rågelundsgård.

Litteratur:

Kock, Jan & Else Roesdahl (red.): Boringholm. En østjysk træborg fra 1300-årene, Højbjerg 2005.

Fotbeklædnad, i: Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder, bd. 4, 2. opl. 1981, sp. 545-556.

Dahlerup Koch, Hanne: Fodtøj af læder og dets datering ca. 1250-1500, i: hikuin 14, s. 61-78.

TRANSPORT · VOGNMANDSFORRETNING
Stavsdalvej 44 · DK-3760 Gudhjem · Tel. 56 49 81 01 · Fax 56 49 83 71

Vennekredsen og lavene

Vennekredsen

Vennekredsen ved Bornholms Middelaldercenter er en meget uformel forening af middelalderinteresserede, der har en eller anden tilknytning til Bornholms Middelaldercenter

Som medlem af Vennekredsen får man:

- fri entre til Centret
- fri deltagelse i alle Vennekredsens aktiviteter året rundt
- Herolden tilsendes hvert kvartal
- og ikke mindst: mulighed for at være sammen med en masse herlige mennesker, der også er begejstrede for middelalderen.

Et årskontingent koster:

- Personligt medlemskab 150 kr
- Familiemedlemskab (for familie-medlemmer på samme adresse) 300 kr
- Firmamedlemskab 500 kr

Centret fungerer som sekretariat for Vennekredsen, hvor primært Mie Hjort tager sig af os. Du kan kontakte Mie hver *fredag* på telefon 5649 8319 eller på mail:

mie@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Du kan se mere om Vennekredsen på nettet:

www.bmc-vennekreds.dk

Vennekredsens øverste myndighed er *styregruppen*, der er sammensat af re-

præsentanter fra Centret, lavene og Herolden.

Lavene

I Vennekredsen er der oprettet en række interessegrupper, kaldet *lav*, hvor medlemmerne i fællesskab kan dyrke deres specifikke interesse. Lavene bestemmer selv deres aktiviteter, mødetider og mødested (men det er ofte torsdag aften kl. 19 på Rågelundsgård).

Lavene har en meget dynamisk tilværelse - nogle er meget aktive, andre kan køre på lavt blus i en periode for så enten at blive nedlagt eller genopstå med nye aktiviteter.

Du kan se mere om lavenes aktiviteter på Vennekredsens web-sted, hvor der bl.a. er en kalender over aktiviteter i Vennekredsen.

I sommerperioden, hvor Centret er åbent for besøgende, deltager mange af Vennekredsens medlemmer som frivillige aktører - nogle bemande Centrets aktiviteter (f.eks. buebanen) - andre deltager mere uformelt, f.eks. ved bare at være til stede i middelalderdragt.

I vinterhalvåret har vi travlt med at bringe vores udstyr i orden - f.eks. ved at sy middelalderdragt, lave sko, tasker og bæltter, støbe smykker og meget andet. Alt dette kan ske på Centret, hvor der er kursusweekender den første weekend i hver måned (november til maj), og hvor man kan få praktisk hjælp til sit arbejde.

Vi glæder os til ...

Billeder fra sommeren 2008

